

Jaakko Kuosmanen & Petri Räsänen

Maailman oikeussalissa

Ronald Dworkinin haastattelu

Yhdysvaltalainen lakitieteen professori Ronald M. Dworkin tunnetaan liberaalin tasa-arvokäsityksen kannattajana. Hän on tehnyt merkittävää tutkimusta sekä oikeusfilosofian että poliittisen filosofian alueella. Akateemisten töidensä ohella Dworkin on osallistunut vilkkaasti julkiseen keskusteluun esimerkiksi The New York Review of Booksin sivuilla. Viime syksynä hän sai arvostetun norjalaisen Holbergin palkinnon ansioistaan humanististen tieteiden parissa. Keväällä Dworkin kävi Suomessa.¹

Y K:n yleiskokous äänesti viime vuoden lopulla kuolemanrangaistuksen täytäntöönpanon maailmanlaajuisesta jäädyttämisestä. Kuuluuko kuolemanrangaistus mielestänne kansallisen itsemääräämisoikeuden piiriin

vai onko siinä kysymys yleisistä ihmisoikeuksista?

Ensimmäiseksi meidän on erotettava sellainen YK:n päätös, joka hyväksyy voimankäytön päätöksen tueksi, sellaisesta päätöksestä, joka ei tätä hyväksy. On siis mahdollista kysyä, voisiko YK julistaa, että kuolemanrangaistus on sellainen ihmisoikeuksien loukkaus, että se valtuuttaisi hyökkäyksen Floridaan tai Texasiin. Näin ei kuitenkaan tapahtunut, joten kysymys on asetettava toisin.

Onko kuolemanrangaistus moraaliton tai loukkaako se yleisiä ihmisoikeuksia? Minun mielestäni se on moraaliton, ja on oikein, että kansainvälinen elin tuomitsee sen. Loukkaako kuolemanrangaistus ihmisoikeuksia? Tämä on paljon monimutkaisempi kysymys. Väitelläänhan esimerkiksi paljon siitä, onko kuolemanrangaistuksella pelotusarvoa. Tätä on hyvin vaikea arvioida, koska Pohjoismaiden tapaisissa maissa, joissa ei ole kuolemanrangaistusta, ei ole myöskään paljon väkivaltaa Yhdysvaltoihin verrattuna. Eri maat eroavat niin paljon toisistaan, että on hyvin vaikea väittää, että kuolemanrangaistuksella ei ole pelotusarvoa, koska teillä Suomessa ei ole korkeita murhalukuja. Yhdysvalloissa jotkut väittävät, että mur-

haluvut olisivat paljon korkeammat, jos meillä ei olisi kuolemanrangaistusta. Itse en usko tätä, mutta todistusaineisto ei ole sitovaa.

Erityisesti uusklassiset taloustieteilijät sanovat, että rikosten ja hintojen kohdalla on kyse samasta asiasta: jos rikosten kustannuksia lisätään, niitä tapahtuu vähemmän. Heidän mukaansa tämä perustuu yleiseen taloustieteelliseen teoriaan. On kuitenkin myös muita asioita, jotka voisivat vähentää rikosten määrää. Voisimme esimerkiksi luopua oikeudenkäynneistä ja rankaista pelkästään syyllisyyden esioletuksella. Tämä luultavasti vähentäisi rikosten määrää, koska rikolliset eivät voisi ajatella pääsevänsä rangaistuksetta palkkaamalla terävän asianajajan. Emme kuitenkaan tee näin, koska se olisi hirveä reko. Aikaisemmin katsottiin, että empiirinen todistusaineisto ei tarjoa apua tämän kysymyksen ratkaisemiseen. On kuitenkin uusia tutkimuksia, jotka ovat mielestäni paljon kehittyneempiä. Ihmiset kiistelevät näistä tutkimuksista tarkastelemalla niitä Yhdysvaltojen osavaltioita, joissa tapetaan enemmän ihmisiä.

Euroopan unionin perustuslain luonnos hylättiin, koska jotkut unionin jäsenvaltioista kokivat sen liian suurena uhkana kansalliselle itsemääräämisoikeudelle. Kuinka menestyksellisenä pidätte eurooppalaista ylikansallista projektia ajatellen pyrkimystä laatia perustuslaillinen lakijärjestelmä Eurooppaan?

Niin, toivon kovasti että syntyy vahva Eurooppa. Mielestäni teillä tulee myös olla perustuslaki, koska vahva Eurooppa ei voi toteutua, jos jokaisella maalla on veto-oikeus. Erityisesti haluaisin, että Euroopalla olisi oma ulkopolitiikka, jolloin voisimme sanoa, että Eurooppa kokonaisuutena ottaa kantaa esimerkiksi Irakin tai Afganistanin kysymykseen. Euroopan yhtenäinen kanta olisi erittäin tervetullut vastavoima sekä Venäjälle että Yhdysvalloille. Eurooppa voisi olla hyvin vahva vaikuttaja näissä asioissa.

Eurooppa tulee myös rikastumaan, samalla kun Yhdysvallat hieman vaipuu, joten sen taloudellinen voima antaisi sille paljon enemmän sananvaltaa maailmaa koskevilla kysymyksillä. Koska ajattelen, että eurooppalaisilla on vastaavanlainen käsitys soveliaisuudesta kuin itselläni, tunnen itseni toisinaan hyvin eurooppalaiseksi ja haluan Euroopan olevan vahva. Tämä on hyvin itsekäs syy. Mielestäni Euroopan tulisi myös laajentua. Ymmärrän argumentit esimerkiksi Turkin jäsenyyttä vastaan, mutta mielestäni kannattaa ottaa riski, pelata uhkapeliä.

Vahva Eurooppa on tietenkin mahdollista vain, jos on jonkinlainen demokraattisesti oikeutettu perustuslaki, jolloin voi toimia tavalla, jota jotkut yksittäiset maat vastustaisivat. Muuten Euroopan unionista tulee hyvin heikko. Olen siis toiveikas. Toinen syy toiveikkuuteni on se, että mielestäni nationalismi on hyvin vaarallinen asia. Toivon, että pääsemme yli nationalismista vaikuttavana voimana, vaikka tiedän tämän olevan melko idealistinen ajatus. Ajattelen myös, että yleisemmällä kansainvälisellä oikeudella on paremmat onnistumisen mahdollisuudet, jos luodaan uusia liittovaltiojärjestelmiä. Nämä järjestelmät ovat eräänlainen lähtökohta sille, että kansainvälinen oikeus voi toimia. Olen kovasti Euroopan puolella, mitä en tietenkään voi turhan usein sanoa, koska en itse ole eurooppalainen.

Taloudellinen globalisaatio on vähentänyt valtioiden mahdollisuuksia noudattaa riippumatonta talouspolitiikkaa joissakin kysymyksissä, esimerkiksi pääomien liikkeiden kohdalla. Globaalit markkinat vaikuttavat myös hyödykkeiden jakautumiseen. Ajankohtainen esimerkki on ruoan hinnan nousu, mikä on vakavasti vähentänyt matalatuloisten maiden mahdollisuuksia hankkia viljaa. Millaisena näette globaalien markkinoiden ja valtiollisen sääntelyn suhteen?

Ei ole pelkästään niin, että jotkut maat hyötyvät ja jotkut toiset maat häviävät. Asia ei ole niin. Sekä kehitysmaissa että rikkaissa maissa jotkut ryhmät hyötyvät ja jotkut häviävät. Työntekijät ja tehtaat protestoivat, kun Nike tekee kenkiä Kiinassa, mutta tietenkin ne teinikäiset, jotka haluavat ostaa kenkiä, hyötyvät tästä. Kysymys siitä, mitä jonkin valtion kansalaisten tulisi voida kontrolloida, on hyvin monimutkainen. Mikäli Yhdysvaltojen kansalaiset äänestäisivät yhdessä hyvin korkeiden tariffien puolesta, olisi tämä luultavasti hyvin haitallista useimmille ihmisryhmille Yhdysvalloissa, varmasti se olisi hyvin haitallista Afrikan valtioille. Mutta ihmiset voisivat äänestää näin. Mielestäni globalisaation kehitys ei todel-

lisuudessa ole johtanut minkäänlaisiin demokraattisen itsemääräämisoikeuden rajoituksiin. On olemassa organisaatio kuten GATT, WTO ja useita muita, mutta ne ovat melko lailla vapaaehtoisuuteen perustuvia. Kansalaiset haluavat liittyä näihin yhteisöihin, eikä tämä mielestäni aiheuta minkäänlaista valtiollisen itsemääräämisoikeuden kumoutumista.

Kysymys valtiollisesta itsemääräämisoikeudesta tulee asettaa, mikäli päämääräksi tulee vahvempi kansainvälinen oikeus, johon kuuluu myös kansainvälinen talousoikeus. Voimmehan vastaavasti kysyä, ovatko suomalaiset luopuneet itsemääräämisoikeudestaan liittyessään Euroopan unioniin? Ensimmäiseksi liittymisestä täytyy tehdä päätös, mutta tätä päätöstä ei nähdäkseni voi vastustaa sillä perusteella, että se vähentäisi itsemääräämisoikeutta. Olennainen globalisaatiota koskeva kysymys ei siis ole kysymys sen jatkumisesta, vaan siitä, miten nopeasti globalisaatio etenee, ja onko se huono vai hyvä asia. Globalisaatio tulee jatkumaan, eikä sitä pysäytä mikään.

Kansallisen itsemääräämisoikeuden ja globalisaation välillä ei siis mielestänne ole mitään todellista ja syvää ristiriitaa?

Mielestäni ristiriitaa ei ole. Valtion toimia estävät vain sopimukset, joihin ne itse ovat liittyneet. Valtiot voivat määrätä tariffeja ja estää pääoman liikkeen.

Jos kuitenkin ajattelemme, että demokratian kautta ihmisille tarjoutuu mahdollisuus hallita joitakin sellaisia asioita, jotka vaikuttavat heihin itseensä – siis harjoittaa eräänlaista itsekontrollia – niin näyttää siltä, että demokratian käsite täytyy muotoilla uudelleen. Demokratian voisi ajatella pitävän sisällään muutakin kuin kansallisen poliittisen päätöksenteon, esimerkiksi taloudelliset kysymykset, joilla nykyään näyttää olevan hyvin suuri vaikutus ihmisten perustaviin mahdollisuuksiin hallita omaa elämäänsä ja ympäristöänsä.

Koska asutte hyvin pienessä maassa, teillä on paljon suurempi määräysvalta taloudelliseen järjestelmään kuin minulla, koska asun paljon suuremmassa maassa. Tästä huolimatta teillä yksilöinä ei ole mitään määräysvaltaa, vai mitä? Jos muuttaa mieltään jostakin asiasta, se ei vaikuta siihen, mitä Suomessa tapahtuu – ellei satu olemaan henkilökohtaista yhteyttä pääministeriin. Tarkoitan vain sitä, että poliittinen valta demokratiassa – siinä merkityksessä, että demokratia mahdollistaa itsehallinnan – on ensikäden valhe.

Demokratia ei mahdollista itsehallintaa. Jos ajattelemme, että demokratiassa enemmistö saa sen, mitä haluaa, niin silloin kenelläkään ei ole lainkaan poliittista valtaa itseensä. En tarkoita sitä, ettei kysymys demokratiasta olisi tärkeä, vaan sitä, ettei kysymys ole oman kohtalon hallinnasta. Jos pieni valtio päättää liittyä Eurooppaan, sen kansalaisten ote omaan osaansa ei juuri muutu. Meidän ei tulisi ajatella itsemääräämisoikeutta itsekontrollina. Ei ole myöskään mitään syytä, miksi meidän tulisi pitäytyä kansallisvaltio-ajattelussa sellaisena

kuin se historiallisesti on esiintynyt. Kansallisvaltioiden olemassaolo on riippunut suurelta osin siitä, kuka kuningas on maannut kenenkin rakastajattaren kanssa.

Toisinaan puhutaan amerikkalaisesta identiteetistä. Mitä mielestänne on tässä panoksena seuraavissa USA:n presidentinvaaleissa?

Olen vahva patriotismin kannattaja, mutta en patriotismin tavanomaisessa merkityksessä. Minulle patriotismi tarkoittaa, että on hyvin huolestunut siitä, käyttäytyykö oma maa siivosti. Me amerikkalaiset emme mielestäni käyttäydy siivosti sen enempää kotona kuin ulkomailakaan. En pidä itseäni epäisänmaallisena koska kritisoin Yhdysvaltoja. Patriotismi vaatii kriittisyyttä.

Mitä sitten on panoksena presidentinvaaleissa? Kaikki. Republikaanien ehdokas on sanonut, että hän haluaa alentaa rikkaiden veroja ja pysyä Irakissa sata vuotta. Hän on hyvin vaarallinen henkilö, koska hän on hyvin miellyttävä, ei lainkaan George Bushin kaltainen henkilö. Republikaanien ehdokas on erittäin mukava mies, jonka kanssa olisi mukava keskustella, mutta hänellä on hyvin huonoja ajatuksia. Sen sijaan voisi olla todellinen jättipotti amerikkalaisille, jos valitsimme tummaihoisen miehen presidentiksemme. Se olisi hyvin tärkeä asia, joka merkittävästi auttaisi palauttamaan Yhdysvaltojen mainetta ihmisten silmissä, ehkä irrationaalisesti.

Jos Damaskoksen tai Kairon sanomalehdissä olisi kuva tummaihoisesta Yhdysvaltojen presidentistä, olisi se ristiriidassa Yhdysvaltojen hyvin negatiivisen julkisuuskuvan kanssa. Tuleviin presidentinvaaleihin liittyy siis sekä suuri vaara että suuri mahdollisuus.

'Terrorismin vastaisen sodan' avulla on tarkoitus suojella länsimaisia liberaaleja arvoja. Mitä mieltä olette tästä käsitteestä ja sen oikeutuksesta? Onko tällainen sodan käsite rationaalisesti perusteltavissa?

Niin, on erotettava kaksi kysymystä. Ensimmäinen kysymys koskee sitä, onko meidän syytä olla huolissamme terroristiliikkeestä? Vastaus on kyllä. Meidän on epäilemättä syytä olla huolissamme terroristeista, ja tämä oikeuttaa joitakin hyvin poikkeuksellisia toimia. Toinen kysymys koskee semantiikkaa: Onko oikein puhua sodasta? Itse suhtaudun sodasta puhumiseen tässä yhteydessä hyvin epäillen, pääasiassa lainopillisista syistä. Sodankäynnin lait antavat valtiolle oikeuden vangita ihmisiä, jotka eivät ole tehneet mitään väärää. Vihollisotilaat eivät ole tehneet mitään väärää. Heitä ei kuitenkaan aseteta oikeuteen, vaan heidät laitetaan sotilasvankileireille. Tavalliset sodat kestävät joitakin vuosia, jonka jälkeen vangit pääsevät kotiin. Terrorismin vastainen sota ei kestä vain joitakin vuosia. Erinäisistä teknisistä syistä johtuen en halua kutsua sitä sodaksi.

Sodankäynnin lait määräävät, että vihollisten täytyy pitää sotilaspukuja, ja jos he eivät tee niin, on heitä kohdeltava tietyllä tavalla. Terroristithan eivät pidä sotilaspukuja, joten miksi puhua sodasta? Toisaalta kyseessä ei ole myöskään pelkkä poliisitoimi. Jotkut kriitikot sa-

novat, että ei puhuta sodasta, puhutaan poliisitoimesta. Kyseessä ei kuitenkaan ole poliisitoimi, koska poliisi yleensä tosiasiallisesti hallitsee sitä aluetta, jossa he jahaavat konnia. Yhdysvaltalaiset eivät kuitenkaan kontrolloi Afganistanin ja Pakistanin välisiä vuoria. Olisikin ajateltava, että kyseessä on erikoislaatuinen tilanne, ja meidän pitäisi pystyä kysymään, mitä perustuslakimme ja säädyllisyyden perinteemme edellyttävät toiminnaltamme.

Kannatin itse hyökkäystä Afganistaniin, ja mielestäni eräs surkeista asioista Irakin suhteen oli, että se vei huomion pois Afganistanista, missä pääasiallinen ongelma on. En tuomitse Amerikan läsnäoloa Afganistanissa, mutta tuomitsen hyökkäyksen Irakiin. Se oli kauhea virhe.

Voidaanko tikittävän aikapommin skenaariota käyttää kiduttamisen oikeuttamiseen?

Tikittävän aikapommin skenaario² on arvoitus itsessään. Se on hyvin hyödyllinen käytettäväksi filosofian seminaareissa, mutta vallitsevan tilanteen kanssa sillä ei ole mitään tekemistä. Tikittävän aikapommin tapaus edellyttää useita asioita. Yhtäältä se vaatii, että kuulusteltava ihminen tietää, missä pommi on. Toisaalta edellytyksenä on, että tiedetään pommin olemassaolosta.

Tikittävän aikapommin skenaariolla ei siis ole mitään tekemistä sen kanssa, mitä me Yhdysvalloissa olemme tehneet. Ei ole yksimielisyyttä siitä, että olisimme saaneet mitään tietoa kiduttamisen avulla, eikä ole yksimielisyyttä siitä, onko kiduttaminen hyödyllinen tapa hankkia tietoa. Mielestäni se, mitä olemme tehneet, on laitonta. Se on loukkaus sekä sodankäynnin lakeja että omia lakejamme vastaan. Aika ajoin leikittelen ajatuksella seuraavien vaalien jälkeen tapahtuvista rikosoikeudellisista syytteesenpanoista.

On ihmisiä, jotka pitäisi asettaa syytteesen. Yksi heistä on Bushin nimittämä tuomari, toinen on professori Berkeley Law Schoolissa, sitten on [ex-puolustusministeri] Donald Rumsfeld ja ehkä [ex-varapresidentti Dick] Cheney. Haluaisin nähdä näitä ihmisiä koskevan oikeudenkäynnin. Se ei tule toteutumaan, mutta suotavaa se olisi.

Viitteet

1. Dworkin vieraili Suomessa Tampere-klubin kutsumana. Haastattelu tehtiin Tampere-talossa 6. toukokuuta 2008 seminaarin "Justice in Robes: Insight into Law, Justice, and Economics – A Seminar on Ronald Dworkin's Legal Philosophy" yhteydessä.
2. Skenaariolla viitataan ajatuskokeeseen, jossa kuulusteltavalla henkilöllä on tietoa aikapommista, joka laukeaa jonakin ajankohtana aiheuttaen suurta tuhoa ympärilleen. Moraalinen kysymys kuuluu, voidaanko kidutus sallia, jotta kuulusteltava henkilö saataisiin kertomaan tietonsa ja suuri tuho voitaisiin estää. Nykyisen terrorismikeskustelun lisäksi ajatuskoetta on sovellettu ainakin 1980-luvulla keskusteltaessa Israelin tavoista kuulustella palestiinalisterroristeja.